

Hans Goosen:

Naar het nieuwe schoolexamen schrijf- vaardigheid HAVO/VWO.

Het netwerk Gedocumenteerd Opstel

In het zuiden van het land is een grote groep scholen samengebracht onder één bestuur: Ons Middelbaar Onderwijs. Daar horen 33 scholen bij die een HAVO/VWO-afdeling hebben. Binnen het bestuur hebben de afzonderlijke scholen een sterke zelfstandigheid. De contacten tussen de diverse secties Nederlands zijn dan ook altijd beperkt geweest. Naar aanleiding van de nieuwe examenprogramma's is dat veranderd. Docent Hans Goosen beschrijft in dit artikel welk resultaat de samenwerking inmiddels heeft opgeleverd voor het schoolexamen Schrijfvaardigheid.

In 1996 nam een interscholair werkgroep het initiatief voor een aantal studiemiddagen en uitwisselingsbijeenkomsten voor de leraren Nederlands van alle OMO-scholen. De nieuwe examenprogramma's voor HAVO/VWO en voor VBO/MAVO leverden een uitgebreide lijst van wenselijke thema's op. Dat resulteerde onder andere in bijeenkomsten over argumenteren in de bovenbouw, over praktijkervaringen met de voordracht en de groepsdiscussie en daarop aansluitend over de beoordeling van de discussie, over de samenstelling van het fictiedossier en over opdrachten voor het leesdossier.

Op de wensenlijst van de leraren bovenbouw stond echter een ander onderwerp op de hoogste plaats: de instelling van een ontwikkelgroep voor het schrijfdossier en het schoolexamen schrijfvaardigheid. Met ingang van het schooljaar 1997-1998 kon de ontwikkelgroep (die uit drie personen

bestaat) aan de slag gaan: Tineke Vergeer kon in die groep haar ervaringen met de examenpraktijk van Gericht Schrijven inbrengen; Els Gijzen en ik vertegenwoordigden als het ware de scholen met het traditionele titelopstel (die graag naar een meer inspirerende examenpraktijk wilden overstappen).

Op 8 oktober 1998 zijn de eerste uitgewerkte voorstellen en producten van de ontwikkelgroep gepresenteerd en becommentarieerd; vertegenwoordigers van twintig OMO-scholen hadden ingeschreven voor de studiemiddag, waarop ook plannen voor de volgende ontwikkeljaren besproken zijn. Van het ontwikkeld materiaal en de geplande vervolgactiviteiten wordt hieronder een schets gegeven. Maar eerst volgt een korte beschrijving van de veranderingen die in het examenprogramma schrijfvaardigheid voor HAVO en VWO zijn ingevoerd.

Nieuwe examenprogramma's

In mei 1998 zijn de examenprogramma's Nederlands HAVO en VWO definitief vastgesteld door de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Daarmee wordt een punt gezet achter een lange reeks van adviezen en conceptversies, vanaf de voorlopige voorstellen van de CVEN (Commissie Vernieuwing Eindexamenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde VWO en HAVO) in 1990, onder andere gevolgd door het advies van de Vakontwikkelgroep Nederlands in 1995, tot de paarse voorlichtingsbrochure van de SLO uit 1996.

Met de definitief vastgestelde nieuwe examenprogramma's verdwijnt het traditionele titelopstel uit het centraal examen. Volgens de gegevens van het Procesmanagement Voortgezet Onderwijs (PMVO 1998) zijn met ingang van het schooljaar 1998/1999 45 scholen met hun 4-HAVO-leerlingen begonnen met de Tweede Fase. Die leerlingen worden als eersten geconfronteerd met het schoolexamen schrijfvaardigheid.

Allereerst moeten de leerlingen voor dat nieuwe schoolexamen een schrijfdossier aanleggen, waarin ze aantonen dat zij verschil-

lende fasen van het schrijfproces bij herhaling uitgevoerd hebben.

De vastgestelde eindtermen bij schrijfvaardigheid (Ministerie van O en W, 1998) staan in afbeelding 1.

Subdomein: Informatie verzamelen en verwerken

De kandidaat kan

14 vanuit verstrekte en/of verzamelde informatie relevante inhoudselementen ontwikkelen, kiezen en ordenen voor een te schrijven tekst.

15 hierbij gebruik maken van schriftelijke, mondelinge en audio-visuele bronnen, mede met behulp van ICT.

Subdomein: Informatie verstrekken

De kandidaat kan

16 de verkregen informatie verwoorden in overeenstemming met het gegeven doel en in een voor het aangeduide publiek adequate stijl, met een correct gebruik van de regels van de spelling, de interpunctie en de zinsbouw, en van de inhouds- en vormconventies. (...)

17 zijn tekst reviseren, mede op basis op basis van geleverd commentaar. (...)

18 bij het formuleren, reviseren en presenteren gebruik maken van de mogelijkheden van ICT, waaronder tekstverwerking en telecommunicatie.

Afbeelding 1: Eindtermen schrijfvaardigheid

Als het samenstellen van het schrijfdossier 'naar behoren' is afgerond, kan de schrijfvaardigheid getoetst worden 'door middel van een gedocumenteerde tekst; de opdracht voor deze gedocumenteerde tekst, waarvan tekstsoort, doel en publiek gegeven zijn, sluit aan op het schrijfdossier van het handelingsdeel'. Het cijfer voor deze toets bepaalt voor zestig procent het cijfer van het schoolexamen.

Zoals Gert Rijlaarsdam en Theo Witte (1996) ook al bij een eerder voorstel voor het examenprogramma hebben aangetoond, blijft er voor iedere afzonderlijke school bij de

inrichting van het schoolexamen schrijfvaardigheid nog veel te kiezen:

- Schrijven de leerlingen voor hun schrijfdossier alleen op basis van informatie die door de docent verstrekt is of moeten ze ook zelf informatie verzamelen?
- Sluit het onderwerp van de eindopdracht aan bij een van de opdrachten uit het schrijfdossier of wordt tijdens het schoolexamen een nieuw onderwerp gepresenteerd in verstrekte documentatie, bijvoorbeeld in een uitgewerkte casus?
- Bepaalt de sectie Nederlands voor de gehele examengroep een of twee onderwerpen waarop de eindopdracht betrekking heeft, of kiest iedere leerling in overleg met de leraar zijn eigen onderwerp?

Dergelijke keuzes bepalen niet alleen de inrichting van het schrijfexamen, maar natuurlijk ook van het voorafgaande schrijfonderwijs. Zoveel keuzemogelijkheden maken het een autonome sectie Nederlands niet eenvoudig. Vandaar de opdracht vanuit de OMO-leraren aan hun ontwikkelgroep: 'Ontwikkel concreet materiaal in de vorm van thema's, daarbijbehorend documentatiemateriaal en daarop aansluitende opdrachten voor het schoolexamen schrijfvaardigheid. Op grond van dat materiaal kunnen we over eventuele gezamenlijke vervolgvormen besluiten'.

Eerste keuze: Gedocumenteerd Opstel

Al door de CVEN (1991) was als een tussenoplossing tussen het Gericht Schrijven en het titelopstel het Gedocumenteerd Opstel voorgesteld. Op dat voorstel is destijds door velen met grote instemming gereageerd. De OMO-ontwikkelgroep heeft dan ook dat voorstel als startpunt genomen. Bij de examenvorm van het Gedocumenteerd Opstel zijn minstens een jaar voor het examen twee thema's bekend gemaakt. Bij ieder thema zijn enkele subvragen toegevoegd die als terreinafbakening dienen. Die subvragen geven aan in welke richting de leerlingen zich kunnen documenteren. Op de examenzitting mag (een deel van het) documentatiemateriaal meegenomen worden. Op het examen krijgen de leerlingen bij ieder van de vastgestelde thema's minstens twee opstelopdrachten in aansluiting

op de subvragen voorgelegd. De leerling kiest zelf welke opdracht hij uitwerkt.

Bij de examenvorm van het Gedocumenteerd Opstel kunnen de leerlingen zich zinvol voorbereiden op de definitieve uitwerking in een eindopdracht tijdens het schoolexamen. De subvragen kunnen de leerlingen helpen bij het gericht zoeken naar relevante informatie. De docent hoeft niet voor alle kandidaten apart een eindopdracht te formuleren, zoals dat bij Gericht Schrijven het geval is. De leerlingen kunnen in de samenstelling van hun documentatiemap voldoende hun eigen weg gaan. Tegelijkertijd houdt de docent door de gemeenschappelijkheid van de thema's volop mogelijkheden voor klassikale bespreking.

In het eerste ontwikkeljaar (1997/1998) hebben we een voorlopige uitwerking van onze keuze voor het Gedocumenteerd Opstel voorgelegd aan collega's van diverse zusterscholen. Op basis van hun positieve reacties zijn we begonnen met de definitieve uitwerking van twee thema's: 'De jeugd van tegenwoordig' en 'Heldenverering'. Als precisierende toelichting zijn subvragen bedacht (zie afbeelding 2).

Andere keuzes

Tot nu toe hebben we bij de uitwerking van de subvragen een mix van verschillende benaderingswijzen gerealiseerd. Wat pretentius geformuleerd bestaat die mix uit aandacht voor maatschappelijke verschijnselen, mogelijkheden voor een psychologische benadering en een culturele component.

Uit de voorbeelden van de thema's blijkt, dat we in onze ontwikkelgroep er niet voor gekozen hebben de thema's te beperken tot onderwerpen binnen ons vak, tot literatuur of taalkunde.

Twee overwegingen zijn daarbij van belang. We menen op de eerste plaats, dat we zoveel mogelijk kansen moeten houden om zoveel mogelijk leerlingen een keuze te laten maken die zij interessant vinden. Specifieke neerlandistische voorkeuren daarentegen kunnen leerlingen ook nog uitwerken in bijvoorbeeld het leesdossier of het profielwerkstuk.

De jeugd van tegenwoordig

Hoe bijzonder is de jeugd van tegenwoordig?

- a. In hoeverre is er in Nederland na de generatie babyboomers inderdaad sprake van een generatie van Nix? Welke trends zijn aan te wijzen op het gebied van werk, koopgedrag, relaties, vrijetijdsbesteding e.d.? Welke verklaringen zijn hiervoor te geven?
- b. Welk beeld van de jeugd van tegenwoordig wordt gepresenteerd in moderne literatuur, in films, videoclips? Hoe representatief zijn die beelden? In hoeverre gelden die beelden ook voor jou?
- c. Hoe nieuw is 'mopperen op de jeugd van tegenwoordig' en 'je afzetten tegen ouderen' eigenlijk? Gaat het daarbij steeds om dezelfde thema's? Welke verklaringen kun je hierbij geven?

Heldenverering

Bestaat er nog zoiets als heldenverering?

- a. Wanneer spreken we van helden? Bezitten zij bepaalde kenmerken, innerlijk of uiterlijk? Worden aan helden nog speciale eisen gesteld? Hoe is heldenverering te verklaren?
- b. Is heldenverering een verschijnsel van alle tijden? Zijn de al dan niet religieuze helden uit de geschiedenis en literatuur te vergelijken met hedendaagse helden?
- c. Hebben helden in onze tijd afgedaan? Welke veranderingen hebben ertoe geleid dat de held, zelfs de anti-held, is verdwenen? Of is heldenverering voorbehouden aan een bepaalde leeftijd en verdwijnt de adoratie daarom na verloop van tijd?

Afbeelding 2: Subvragen bij de twee thema's

Op de tweede plaats menen wij dat bij een beperkte neerlandistische keuze een reëel publiek waarvoor de leerlingen zouden moeten schrijven, niet gemakkelijk te bedenken zal zijn. Bij de eindopdrachten voor HAVO denken we namelijk aan een publiek van leeftijdgenoten, bijvoorbeeld de lezers van een tijdschrift als *Reflector*, of een algemener publiek zoals de abonnees van een regionaal dagblad of lezers van *Rails*. Voor de vwo-leerlingen kan als beoogd publiek ook gedacht

worden aan de lezer van bijvoorbeeld *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad* of *HP/De Tijd*.

Het materiaal voor het thema 'De jeugd van tegenwoordig' is nu in zijn geheel uitgewerkt en ter beschikking gesteld aan alle betrokken scholen. De individuele school kan het materiaal op verschillende manieren gebruiken:

- 1 Als mogelijk model voor eigen thema's, gekozen door de leerlingen of de secties zelf;
- 2 Als oefenmateriaal voor 4 HAVO/4 VWO/5 VWO;
- 3 Als eerste onderwerp in de reeks van twee thema's die de school voor het schoolexamen wil laten gelden.

Ook al hebben we een bronnenbundel bij 'De jeugd van tegenwoordig' samengesteld, we willen de leerlingen zeker niet alleen laten werken met door de docent verstrekte informatie. Deze eerste bundel hebben we bedoeld voor 4 HAVO en 4 VWO. We gaan ervan uit dat die leerlingengroep nog zeker 1/3 deel van de uiteindelijke documentatiemap zelf zal verzamelen. Bij de uitwerking van de thema's voor 5 HAVO en 5 VWO gaan we ervan uit, dat de leerlingen een groter deel zelf zullen verza-

melen. Op de samenstelling van de bronnenbundel kom ik hieronder nog terug.

In de uitwerking van eindterm 16 wordt toegelicht om welke tekstsoorten het gaat bij het onderdeel schrijfvaardigheid: uiteenzetting, beschouwing, betoog. In de ontwikkelgroep hebben we ervoor gekozen om in de eindopdrachten alleen beschouwingen en betogen als gevraagde tekstsoort op te nemen. De beschouwing en het betoog zijn complexer dan de uiteenzetting en in die zin ook als schrijfprestatie beter met elkaar vergelijkbaar. Bovendien sluit de schrijfvaardigheid op die manier beter aan bij andere domeinen uit het examenprogramma zoals samenvatten en argumentatieve vaardigheden.

Onze uitwerking van het Gedocumenteerde Opstel en de bovenstaande keuzes zijn uitgebreid besproken door een grote groep van collega's uit de OMO-scholen. Tot onze voldoening bleken we op ruime instemming te kunnen rekenen. Vooral de bronnenbundel bleek (als voorbeeld) in een grote behoefte te voorzien.

De bronnenbundel

De bronnenbundel is bedoeld voor de leerlingen. In de bundel 'De jeugd van tegenwoordig' hebben we, na de beschrijving van het thema en de subvragen, achttien artikelen opgenomen. Een deel van deze artikelen kan gebruikt worden in de documentatiemap die iedere leerling uiteindelijk zelf samenstelt voor het schoolexamen. Zoals eerder aangegeven gaan we ervan uit, dat de leerling ook zelf voor een belangrijk deel materiaal voor die documentatiemap heeft verzameld.

Om de leerlingen te helpen met het zoeken naar geschikte informatie hebben we de

bronnenbundel een specifieke vorm gegeven. Het leek ons illustratief om de leerlingen te laten zien hoe wij, de drie samenstellers, zelf aan het werk waren gegaan. Bij de eerste inventarisatie bleek al meteen hoe wij onderling in onze werkwijze verschilden. Die verschillen hebben we in een aangescherpte vorm in de bronnenbundel laten uitkomen. De achttien teksten zijn in drie blokken gepresenteerd. Per blok van zes gaat een toelichting vooraf, waarin wordt beschreven via welke zoekwegen de samensteller van het blok de artikelen heeft gevonden. Hieronder volgt het eerste deel uit de toelichting op blok 1.

Blok 1

'De jeugd van tegenwoordig' in de openbare bibliotheek en de schoolbibliotheek

In de openbare bibliotheek ga ik eerst zoeken op trefwoorden. Om trefwoorden met betrekking tot het onderwerp 'De jeugd van tegenwoordig' te vinden zou ik kunnen zoeken in het SISO-register. Daarin staan heel veel onderwerpen op trefwoord gerangschikt, met per onderwerp of deelonderwerp een bijbehorende SISO-code. Ik ben echter eigenwijs en bedenken mijn eigen trefwoorden.

In de geautomatiseerde catalogus, de zoekcomputer, ga ik op zoek naar boeken bij de volgende trefwoorden:

Jeugdcultuur	+	Modern	-
Moderne jeugd	-	Trends	-
Jeugd	+	Popmuziek	-
Jongeren	+	Puberteit	-
Mode	-		

Onder de categorieën met een + vond ik een paar boeken, waarvan onder 'jeugdcultuur' één publicatie me zeer de moeite waard lijkt:

BOGT, TOM TER

One two three four ...

popmuziek, jeugdcultuur en stijl

Utrecht, Lemma 1997

Omdat ik denk dat popmuziek inderdaad een heel belangrijke rol speelt in het leven van veel jongeren, neem ik uit dit boek het grootste deel van het eerste hoofdstuk over: 'Belang en waardering van popmuziek'.

Artikel 1

Vervolgens ga ik kijken over welke onderwerpen met betrekking tot de jeugd van tegenwoordig er documentatiemappen beschikbaar zijn. Ik kom tot het volgende lijstje:

Drugs	Opvoeding	Tijdschriften
Graffiti	Popmuziek	Vakantiewerk
Jeugdbeleid	Popmuziek Nederland	Verslaving
Jeugdcriminaliteit	Puberteit	Voetbalvandalisme
Jeugdwerkloosheid	Skinheads	Vrijtijdsbesteding
Jongeren	Softdrugs	Werkende jongeren
Kicks	Straatkinderen	Zwerfjongeren
Mode	Televisie	

Voorlopig beperk ik me tot de map Jongeren. Daarin zitten veel artikelen die bruikbaar zijn voor mijn onderwerp. Zeer informatief vind ik
SCHOONHOVEN, GERTJAN VAN
Jeugd van tegenwoordig
'Wat loopt daar nou?' Een overzichtelijke gids voor een onoverzichtelijke jongerenfauna
in: *Elsevier*, 15 februari 1997

Het artikel geeft een uitgebreid overzicht van de jongerenstijlen in kleding, muziek en leven.

Artikel 2

(...)
De schoolbibliotheek is de volgende plaats waar ik informatie ga zoeken. Op het tijdschriftenrek zoek ik naar speciale tijdschriften over jeugd. Ik vind *Jeugd en samenleving* en *0/25, Tijdschrift voor jeugd*. Van de laatste jaargangen neem ik de inhoudsopgaves door en ik blader wat. De artikelen in het eerste tijdschrift zijn wat theoretisch voor mijn doel, maar in het tweede vind ik veel bruikbaars. Bijvoorbeeld:
KRONEMAN, MARIEKE EN MIES KROON
'Jeugd egocentrisch en materialistisch?'
In: *0/25*, oktober 1997

Artikel 4 (...)

Na deze toelichting zijn de zes geselecteerde artikelen integraal opgenomen; ook is op een aparte bladzijde een literatuurlijst van de 6 artikelen toegevoegd. Op dezelfde wijze is blok 2 en 3 ingedeeld. Ik geef nog wat fragmenten.

Blok 2 (...)

'De jeugd van tegenwoordig' via cd-rom

In de studiezaal van de openbare bibliotheek is het mogelijk via cd-rom artikelen op te zoeken en eventueel te printen (tegen betaling) van de *Volkskrant* en *Brabants Dagblad*. Als onderwerp toets ik het woord 'jeugd' in en zie vele titels (vanaf 1995) aan mijn ogen voorbij gaan; wat mij interessant lijkt bij mijn onderwerp, laat ik in zijn geheel op het scherm komen. Vandaar selecteer ik de artikelen die ik zal uitprinten.

WYTZES, LIESBETH
'Jeugd van tegenwoordig kijkt niet naar geweld - helaas!'
In: *de Volkskrant*, 3 maart 1997

Artikel 5 (...)

'De jeugd van tegenwoordig' via eigen materiaal
Het kan ook, dat je toevallig op een artikel in krant of tijdschrift stuit, omdat het net in het nieuws is; kijk ook naar programma's als het journaal, NOVA, Noorderlicht. (...) Zo stuit ik op een artikel dat me heel bruikbaar lijkt voor dit onderwerp:

VELLENGA, DIRK
'Komt het nog goed met de verloren generatie?'
In: *Brabants Dagblad*, 1 december 1997

Artikel 6

'De jeugd van tegenwoordig' via vragen aan mensen uit je directe omgeving: denk aan vrienden, kennissen, docenten (moderne vreemde talen en beeldende vorming)
(...)

Blok 3

'De jeugd van tegenwoordig' op het Internet

Bij het gebruiken van de Internet-mogelijkheden richt ik me eerst op de welkompagina (homepage) van mijn Internet-aanbieder. Daarop krijg ik hulp via de rubriek 'Zoeken'. Ik kan kiezen uit verschillende mogelijkheden. Ik begin met de index; zo kom ik op ideeën voor andere trefwoorden dan 'De jeugd van tegenwoordig'. Ik laat de index aan mijn oog voorbij rollen en noteer de volgende trefwoorden: jongeren, leefwijze, mode, tijdschriften lifestyle. Het trefwoord 'jongeren' levert niets op binnen de selectie die de aanbieder gemaakt heeft; bij 'leefwijze' is het niet veel beter.

Bij de index wordt nog op een andere zoekmogelijkheid gewezen: 'zoeken op trefwoord'. Daar vind ik de gegevens van een aantal zoekmachines die me kunnen helpen. Ik kies voor de Nederlandstalige machine Ilse (<http://ilse.nl>), omdat ik daarmee vooral Nederlandse teksten hoop te vinden. Ik geef als zoekopdracht 'jeugd tegenwoordig'; dat levert 5627 treffers op. Onderaan de eerste pagina kan ik dit totaal beperken door een extra trefwoord toe te voegen; ik kies voor een term die ik bij de eerste beschrijvingen gelezen heb, namelijk 'jeugdcultuur'. Nu heb ik nog maar 19 treffers. Ik lees alle korte typering even door. Diverse treffers lijken de moeite waard. Ik ga eerst door op 'Gabber op Internet, Artikelen'.

Bij 'Gabber op Internet' is onder andere een artikel afgedrukt uit *NRC Handelsblad*, 13 februari 1997.

Artikel 1

Onderaan de tekst wordt verwezen naar een speciale site over gabbers: <http://www.gabbersite.com>. Op die plek klik ik door naar een artikel uit de *Volkskrant* (22-10-1997) waarin een boek over gabbers wordt beschreven: 'Gabbers zijn onzeker, burgerlijk en «heel lief»'.

Artikel 2

Een ander krantenartikel lijkt ook goed aan te sluiten bij mijn onderwerp: in het artikel 'Slechte tijden? Goede tijden!' (18 december 1996) worden verschillen tussen de jeugd uit de jaren 70 en de jeugd uit de jaren 90 besproken (<http://www.groene.nl/1996>).

Artikel 3

Ik begrijp dat verschillende kranten een archief bijhouden dat via Internet te raadplegen is. Via de zoekmachine Ilse probeer ik zoveel Internet-adressen van Nederlands kranten en tijdschriften op te sporen.

Ik ga opnieuw naar www.ilse.nl. Nu geef ik niet een zoekopdracht, maar ik klik bij de rubriek 'Media' die ook op de openingspagina is opgenomen. Dan kan ik onder andere kiezen uit 'kranten' en 'tijdschriften'.

Bij 'kranten' vind ik aansluitingen op (de archieven van) bijvoorbeeld *Brabants Dagblad*, *Het Parool*, *NRC Handelsblad* en *De Telegraaf*.

NRC Handelsblad blijkt zelfs een rubriek 'Tegenspraak' te kennen, waarbij naar aanleiding van een nieuwsbericht een discussie van ingezonden reacties ontstaat. Een van de discussies past mooi bij het onderwerp 'De jeugd van tegenwoordig'. (<http://www.nrc.nl/W2/Tegenspraak/Nix>)

Artikel 4

(...)

Ik start opnieuw bij ilse.nl aan de hand van de zoekopdracht 'jeugd van tegenwoordig'. In de uitgebreide lijst valt mijn oog op de eerste verwijzing: een bespreking van de film *Kids* (http://www.groene.nl/1996/15/rve_kids.html). Dat brengt me op het idee om later ook films bij mijn documentatie te betrekken, films waarin de jeugd van tegenwoordig geportretteerd wordt, zoals in *Kids*, *Trainspotting*, *Naar de klote!*, *Huften en hofdames*.

Om op ideeën van titels te komen, kan ik op de homepage van Ilse terecht; daar worden rubrieken vermeld. Via 'amusement en vrije tijd' kom ik bij 'film' en vervolgens bij de index van de 'Bioscoopagenda Nederland'. Tientallen titels zijn daarin opgenomen met verwijzingen voor extra informatie per film.

(...)

Stand van zaken op scholen

Bij de instelling van de ontwikkelgroep is een activiteitenplan voor twee schooljaren gemaakt. Aan het eind van het schooljaar 1998/1999 zullen we, in eerste instantie samen met de betrokken collega's van de OMO-scholen, bekijken welke wensen/aanbevelingen/plannen voor een eventueel vervolg geformuleerd kunnen worden. Op onze laatste studiemiddag bleek een overgrote meerderheid van de aanwezige scholen een netwerk voor het Gedocumenteerd Opstel te willen steunen en daarin actief betrokken te willen zijn.

Eerlijk gaven de meeste deelnemers aan dat die steun zeker ook uit gepast eigenbelang voortkwam: de inrichting van het school-examen schrijfvaardigheid was nog niet of nauwelijks besproken in de sectie, ideeën daarover waren op veel scholen nog nauwelijks ontwikkeld. Dat gold net zo sterk voor de zeven scholen die dit schooljaar de Tweede Fase alleen ingevoerd hadden op 4 vwo, als voor de drie scholen die op 4 havo en 4 vwo gestart waren, als voor de overige scholen, die pas met ingang van 1999/2000 zullen beginnen.

Tegelijkertijd werd uit een peiling duidelijk, dat de vorm van het Gedocumenteerd Opstel onder de deelnemers absoluut favoriet was. Een school wilde de keuze nog niet bepalen, voordat vaststond welke taalvaardigheidsmethode voor de Tweede Fase gekozen zou worden; één school twijfelde over het handhaven van de praktijk van Gericht Schrijven of overstappen naar het Gedocumenteerd Opstel; één school wilde de huidige praktijk

met een schoolonderzoek 'gericht schrijven bij literatuur' in de vorm van een essay continueren binnen het nieuwe schoolexamen schrijfvaardigheid. Alle andere deelnemers spraken hun voorkeur uit om aan te sluiten bij de plannen voor het Gedocumenteerd Opstel.

Een alternatief als 'zelf met de sectiegenoten opdrachten vervaardigen in de vorm van de huidige HAVO A-opdracht' kreeg in deze kring geen ondersteuning.

Productie in de komende jaren

Als alles gaat zoals wij nu hopen, zullen ook na dit schooljaar nog nieuwe thema's en bronnenbundels ontwikkeld worden. Voor het overzicht hebben wij een voorstel voor een tijdpad voor de productie van thema's, bronnenbundels en examenopdrachten uitgewerkt (zie afbeelding 3).

Daarbij hebben we de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- 1 Ieder jaar ontwikkelen we 1 nieuw thema voor 4 HAVO/VWO en 1 nieuw thema voor 5 HAVO/VWO.
- 2 Voor 4 HAVO en 4 VWO maken we hetzelfde materiaal. Voor 4 VWO is dit slechts voor een oefenronde; het is niet bedoeld als een van de thema's voor het schoolexamen.
- 3 Voor 5 HAVO en 5 VWO maken we ook hetzelfde materiaal.
- 4 Voor 6 VWO bieden we alleen thema's, subvragen en eventueel titels/eindopdrachten aan. We bieden hen geen bronnenbundel aan, want deze groep heeft dan al 2 jaar kunnen oefenen met het zelfstandig documenteren.

Cursusjaar	Beschikbaar	In ontwikkeling
1998/1999	1 <u>De jeugd van tegenwoordig</u> subvragen en bronnenbundel voor 4 havo en 4 vwo	2 <u>Heldenverering</u> subvragen en bronnenbundel voor 4 havo en 4 vwo 3 <u>Natuur in Nederland</u> subvragen en bronnenbundel voor 5 havo en 5 vwo
1999/2000	1 <u>De jeugd van tegenwoordig</u> 3 eindopdrachten voor 5 havo SE 2 <u>Heldenverering</u> subvragen en bronnenbundel voor 4 havo en 4 vwo 3 <u>Natuur in Nederland</u> subvragen en bronnenbundel voor 5 havo en 5 vwo 3 eindopdrachten voor 5 havo SE	4 <u>Thema X</u> subvragen en bronnenbundel voor 4 havo en 4 vwo 5 <u>Thema XX</u> subvragen en bronnenbundel voor 5 havo en 5 vwo 6 <u>Thema XXX</u> alleen subvragen voor 6 vwo
2000/2001	2 <u>Heldenverering</u> 3 eindopdrachten voor 5 havo SE 3 <u>Natuur in Nederland</u> 3 eindopdrachten voor 6 vwo SE 4 <u>Thema X</u> subvragen en bronnenbundel voor 4 havo en 4 vwo 5 <u>Thema XX</u> subvragen en bronnenbundel voor 5 havo en 5 vwo 3 eindopdrachten voor 5 havo SE 6 <u>Thema XXX</u> alleen subvragen 3 eindopdrachten voor 6 vwo SE	7 <u>Thema XXXX</u> subvragen en bronnenbundel voor 4 havo en 4 vwo 8 <u>Thema XXXXX</u> subvragen en bronnenbundel voor 5 havo en 5 vwo 9 <u>Thema XXXXXX</u> alleen subvragen voor 6 vwo

Afbeelding 3: Tijdpad voor ontwikkeling van thema's

- 5 Het verschil tussen het materiaal voor HAVO en vwo zit in de moeilijkheidsgraad van de aangeboden en door leerlingen zelf verzamelde artikelen. Dit kan de docent zelf bepalen.

Netwerkbijeenkomsten

Voor het vervolg denken we aan twee algemene bijeenkomsten per jaar met alle vertegenwoordigers van de netwerkscholen. Op

die bijeenkomsten bespreken we in ieder geval het materiaal dat in ontwikkeling is, voorstellen voor de thema's van de komende jaren, keuzes in verband met de vormgeving van de bronnenbundels. Daarnaast hebben we de gelegenheid onze ervaringen met het materiaal uit te wisselen: op welke manieren kan het materiaal ingezet worden voor de samenstelling van het schrijfdossier, hoe is het werken met de bronnenbundel te verzoenen met de aanpak van de gekozen schoolmethode?

Bovendien willen we steeds een vakdidactisch onderwerp met betrekking tot schrijfvaardigheid aan de orde stellen. Een lijstje van mogelijke onderwerpen hebben we al ter aanvulling en prioritering aan onze collega's voorgelegd:

- 1 Aanwijzingen documenteren, bronvermelding, verwerking documentatie;
- 2 Enkele voorbeelden van de samenstelling van schrijfdossiers gerelateerd aan enkele schoolmethodes;
- 3 Aanwijzingen commentaarrondes bij schrijfproducten van medeleerlingen;
- 4 Voorbeelden van inrichting schoolexamen;
- 5 Voorbeelden van (eenvoudige) beoordelingsmodellen.

Het laatste onderwerp scoorde het hoogst; op onze eerstvolgende studiemiddag in dit

schooljaar zal zal het dan ook het onderwerp van bespreking zijn. We zullen aan de hand van enkele examenopstellen gezamenlijk enkele beoordelingsmodellen beproeven en bespreken. Normaal gesproken zou een dergelijk onderwerp bij neerlandici gemakkelijk tot bittere discussies of op zijn best tot een Poolse landdag kunnen leiden. Nu ben ik optimistischer: iedere sectie kan uiteindelijk in vrijheid beslissen en tegelijkertijd overheerst de overtuiging dat we nog genoeg van elkaar kunnen leren.

Reacties

Op dit moment is in ieder geval duidelijk, dat in OMO-kring voldoende belangstelling bestaat om de activiteiten rond het Gedocumenteerd Opstel na de eerste twee ontwikkeljaren te continueren. In de loop van het jaar zullen we aan de netwerkscholen voorstellen doen voor de praktische, organisatorische en financiële uitvoering voor de korte termijn.

Natuurlijk zijn we ook benieuwd, welke reacties ons initiatief buiten onze kring oproept. We horen die reacties graag. Als onze scholen representatief zouden zijn, moeten op dit moment nog veel secties Nederlands nog maar aan het begin van de weg staan naar het nieuwe schoolexamen schrijfvaardigheid.

Literatuur

- Braet, A. & T. Hendrix (red.), *Het CVEN-rapport. Eindverslag van de Commissie Vernieuwing Eindexamenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde vwo en h.a.v.o.* Den Haag, 1991, blz 126 en blz 174-176.
- Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, *Examenprogramma's profielen vwo/havo, Nederlands/moderne talen*, mei 1998.
- PMVO, 'Tweede fase: de echte cijfers', in: *PMVO-journaal*, 16 september 1998, blz 4.
- Rijlaarsdam, G. & T. Witte, 'Mini-didactiek Schrijven in de Tweede Fase, Deel 1', in: *Moer*, 1996•6, blz 307-322.